

Orhan Okay'la Türk Edebiyatı Tarihi Üzerine

Orhan Okay 26 Ocak 1931'de Balat'ta doğdu. Hayatına ilişkin notlardan İstanbul'un Suriçi'nde büyüdüğünü, babasının Arapgir (Malatya), annesinin ise Erzurum asıllı bir aileye mensup olduğunu öğreniyoruz. 1943'te 17. İlkokul'u bitirdi. Edirnekapı Ortaokulu'ndan sonra Vefa Lisesi'ne devam etti. Bu dönemde, edebiyat ortamı açısından gıpta edilecek bir lise çevresinde Orhan Okay'ın ilgileri de mayalanmaktadır. 1950'de liseden mezun olur. Lise yıllarında felsefe hocası Nurettin Topçu'nun kendisi üzerindeki etkisi, Orhan Okay'ı Edebiyat Fakültesi'nin Felsefe Bölümü'nde bir dönem okumaya sevk etmiştir. Çeşitli tereddütlerden sonra, çizgisini edebiyat alanında sabitleme kararıyla 1951'de Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'nun ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde yüksek öğrenimine başlar. 1955'te her iki bölümden de, üstelik Öğretmen Okulu'nun ilk öğrencisi vasfıyla mezun olur. 1950'lerde geçen üniversite yılları, 50 kuşağına, edebiyatta iz bırakmış hocaların öğrencisi olma nasibini sunmuştur. Arapça ve Farsça sertifikası almış olan Orhan Okay'ın mezuniyeti sırasında Edebiyat Fakültesi İslâm Tetkikleri Enstitüsü'ne asistanlığı bahis konusu olduysa da, mecburî hizmetten dolayı öğretmenliğe atanır. 1955 ile 1959 yılları arasında Artvin ve Diyarbakır liselerinde edebiyat öğretmenliği yapar.

1959 yılı Okay'ın hayatındaki ciddi dönemeçlerden biridir. Aynı yıl lise arkadaşı Mübcecel Hanım'la hayatını birleştirir ve yeni kurulan bir üniversitede asistanlığa başlar. Hayatının hatırı sayılır kısmını geçirdiği bu ortam, bugünün estetik ve edebiyat araştırmacılığında referans noktaları olarak kabul gören Mehmet Kaplan, Berna Moran, İsmail Tunalı gibi isimlerin, kurucu üyeleri arasında bulunduğu Erzurum Atatürk Üniversitesi'nin Fen-Edebiyat Fakültesi'dir. Nurettin Topçu'nun temsil ettiği Anadoluculuk akımını benimsemiş olan Orhan Okay ve eşi için, uzun yıllar taşrada bulunmanın, güçlükleri yanında farklı zenginlikler barındırdığını izlenimleri arasında görebiliyoruz. Okay, ailesiyle beraber araştırma yapmak amacıyla Paris'te geçirdikleri 2,5 yıl (1963-1965 ve 1978)

dışında, 36 yıl boyunca buldukları Erzurum'un "İstanbul hoca"sı olarak anılır.

Okay, 1962'de "İlk Türk Pozitivist ve Natüralisti Beşir Fuat" adlı teziyle Yeni Türk Edebiyatı doktorasını tamamlar. Türk düşünce tarihindeki ilginç şahsiyetlerden biri olmasına rağmen, Beşir Fuat ilk kez bir akademik çalışmaya (hem de Edebiyat alanında) konu edilmiştir. O dönemde hacmi ve içeriğiyle bir boşluğu dolduran çalışma, günümüzde de önemini korumaktadır. Okay, 1975'te "Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Mithat Efendi" başlıklı teziyle doçentliğe, 1988'de "Necip Fazıl Kısakürek" üzerine hazırladığı çalışmasıyla profesörlüğe hak kazandı. Akademisyenliğe 1950'lerde başladığı Erzurum'dan 1994'te ayrılarak Sakarya Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yaptı. 1996'da emekliye ayrıldıktan sonra bir süre Fatih Üniversitesi'nde ders verdi. Dergi ve gazetelerde çok sayıda makale ve denemeleri yayımlanmıştır. Türk Dil Kurumu, Türkiye Yazarlar Birliği gibi çeşitli kuruluşlarda üyelik yapmasının yanı sıra çeşitli dallarda ödüllerin de sahibidir. Hâlen Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi merkez redaksiyon kurulunda çalışmaktadır. Eserlerinden başlıcaları şunlardır: *Sanat ve Hayat* (1956), *İlk Türk Pozitivist ve Natüralisti Beşir Fuat* (1969), *Abdülhak Hamid'in Romantizmi* (1971), *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Mithat Efendi* (1975), *Şeyh Galib: Hüsn ü Aşk* (ortak çalışma, 1975), *Kendi Sesinin Yankısı: Necip Fazıl Kısakürek* (1987), *Mehmet Akif: Bir Karakter Heykelinin Anatomisi* (1989), *Sanat ve Edebiyat Yazıları* (1990), *Safahat* (ortak çalışma, 1990), *Edebiyat ve Kültür Dünyamızdan* (1991), *Silik Fotoğraflar* (2001), *Bir Başka İstanbul* (2002), *Poetika Dersleri* (2004), *Mehmet Kaplan'dan Hatıralar: Mektuplar* (2003), *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı* (2005).

İzninizle, söyleşimizde üç tema üzerine odaklanmak istiyoruz: İlk olarak akademik serüveniniz ve Türk edebiyat tarihi alanındaki araştırmalarınızın seyri üzerinde durmak istiyoruz. İkinci olarak da, Türkiye'deki ve yurtdışındaki edebiyat tarihi çalışmalarını üzerine düşünceleriniz, bugünkü kazanımlarımız, sorunlarımız ve çözüme yönelik yaklaşımlar üzerinde duralım. Son olarak, günümüzde Türk edebiyatı tarihi alanındaki çalışmaların seyri üzerine görüşlerinizden bahsetmek istiyoruz.

Akademik serüveninizden başlayacak olursak, tez ve makale konularınızı seçerken hangi ölçütleri esas aldınız?

Tez konularının seçilmesinde yaygın usul, tez yöneticisi hoca ile öğrenci arasında oluşan bir teklif-kabul hadisesidir. Benim tezlerim de böyle olmuştur. Benim zamanımda yüksek lisans çalışması yoktu. Doktora tezimin Beşir Fuat üzerine olması kararının epey eski bir hikâyesi var. Öğrenciliğimin son yıllarında hocam Mehmet Kaplan'ın ilk basımı yapılmış olan *Şiir Tahlilleri*'nde, Sadullah Paşa'nın intiharından bahsedilirken, daha önce Beşir Fuat'ın da damarları-

nı keserek intihar ettiği şeklinde bir cümle geçiyordu. Bir aydının intiharı benim için daima çözülmesi gereken bir problem teşkil etmiştir. O günlerde adını ilk defa duyduğum Beşir Fuat hakkında kısa bir araştırma yaptım. Çok yetersiz bilgiler tecrübesümü daha da kamçıladi. İlerisi için çalışılması gerekli bir konu olarak kafamın, gönlümün bir tarafına yerleşti. Yıllar sonra Erzurum'da Mehmet Kaplan'ın asistanı olduğumda doktora için aklıma ilk gelen konu da bu oldu. Hocam benimsedi, böylece *İlk Türk Pozitivist ve Natüralisti* ortaya çıktı. Beşir Fuat aslında gerek edebiyat, gerekse dünya görüşü bakımından benimle tezat teşkil eden bir şahsiyettir. Buna rağmen kendi seçtiğim konuyu benimsedim, ona sevgiyle yaklaştım; onu anlamaya, yorumlamaya çalıştım. Kendi ölçülerimde mümkün olabildiği kadar objektif olmaya da gayret ettim.

Doçentlik tez konumu ise bu defa hocam Mehmet Kaplan teklif etti. Bu "Ahmet Mithat Efendi'nin Eserlerinde Doğu-Batı Mukayesesi" idi. Ahmet Mithat'ın büyüklü küçüklü yüz elliden fazla eserini, Batı ile kendimizi karşılaştıran hususlarda ayıklaya ayıklaya okumak gerekti. Epey hacimli bir çalışma oldu. Ancak konu gereği, Beşir Fuat'ta olduğu gibi yorumdan ziyade tanıtma ve tespit çalışması oldu. Tamamlandığı zaman da adını *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Mithat Efendi* koydum.

Her iki tezimin de özel metodunu ve bahislerin tasnifini, çalışma ilerledikçe konunun kendisi zorlamıştır. Bana göre böyle çalışmalarda en sağlıklı yol budur. Tezler için nadiren genel bir şablon düşünülebilirse de, çok defa konu kendiliğinden metodunu ve alt bahislerini mecbur eder.

Kullandığım dile gelince, son yıllarda kendimde dikkat ettiğim bir husus, üzerinde çalıştığım şahsiyetin, farkına varmadan, üslûbunun tesiri altında kalışım oldu. Böylece Beşir Fuat'ta, tıpkı onun gibi, pozitivist değilse de pozitif/akademik bir dil kullandığımı, Ahmet Mithat'ta onun gibi gevezeleştiğimi, son yıllardaki çalışmalarımın, meselâ Tanpınar hakkındaki yazılarımda ise giderek deneme tarzı bir yola girdiğimi anlıyorum.

Temel akademik tezlerimin konularını böyle seçtiğimi belirttikten sonra makalelerim için aynı şeyi söyleyemiyorum. Benim yazıları, nadiren kendi isteğimle, programlı olarak veya kafamda teşekkül eden bir konunun yazıya dökülmesiyle ortaya çıkmıştır. Çok defa sipariş üzerine yazdım. İsterseniz buna ısmarlama da diyebilirsiniz. Belki sağlıklı bir yol değil ama yaşayış ve çalışma düzenim böyle olmasını gerekli kılmıştır.

Size göre dört başı mamur bir edebiyat tarihi çalışması hangi unsurları içermelidir? Edebiyat tarihi yazmak isteyenlerin aşması gereken engeller nelerdir?

Zaten zor bir iş olan edebiyat tarihinin yazılması keyfiyetini, "dört başı mamur" demek suretiyle daha da sıkıntıya soktunuz. İsterseniz konuya biraz da-

ha açıktan girelim. Bilim-araştırma alanları arasında hiçbir edebiyat kadar zengin, geniş ve gittikçe de büyüyen bir alan değildir. Evvelâ bu alanda malzemenin sınırı yok. Bu malzeme bir taraftan edebî eser dediğimiz şiir, roman, hikâye, tiyatro gibi türler, bir taraftan da bunlar hakkındaki yorumlar, tenkitler, inceleme, araştırma, tahlil vs.dir. İkinci bir husus, diğer ilim alanlarında, özellikle de pozitif ilimlerde en geçerli eser, en son ve çağdaş olan çalışmadır. Yüzyıllar önceki, hatta kırk elli yıl önceki eserlerin bile okuyucusu olmadığı gibi araştırmacı da birkaç meraklısından ibaret kalır. Hâlbuki edebiyatta Home-rostan, destanlardan, kitabelerden başlayarak en son çıkan edebî esere kadar hepsi kendi başına bir değerdir, her devirde bunlar üzerine yapılmış tenkit ve yorumlar da ayrı bir değer taşır. Hiçbir araştırmacı -araştırmacı derken, edebiyat tarihçisi bu konuda daha da zaruret altındadır- bunları tanımaktan müstağni kalamaz. Bir de bilimler arası ilişkiler, ilgiler, teğetler var. Burada da edebiyat araştırmacı diğer alanlara göre daha şümüllü bir programın karşısında kalır. Burada edebiyat tarihçisini bir ansiklopedist olarak düşünmediğimi belirtmeliyim. Zamanımızın insanı geçen yüzyılların, özellikle Batılı, kısmen de Doğulu filozofları gibi tek başlarına bir ansiklopedi yazarı olamaz. Ama edebiyat tarihçisinin, hatta araştırmacısının, merkezini edebiyatın teşkil ettiği, halka halka açılan daireler halinde birtakım yan bilgilere gerektiği kadar ulaşması da kaçınılmazdır. Edebiyatın bu özelliği edebî eser yazarlarının yani sanatkârların sahip oldukları kültürden gelmektedir. Bunlara o edebî eserlerin kahramanlarının kültürünü de ekleyebilirsiniz. Böylece tarih, mitoloji, sosyoloji, psikoloji, felsefe, estetik, müzik ve plastik sanatlar gibi alan bilgileri, belirli nispette alanımıza dâhil olur. Burada şüphesiz o alanların uzmanı olmaktan bahsetmiyorum. O alanların kültürünün, belki öğrenme ve tanıma zevkinin varlığıdır esas olan. Nihayet ihtiyacınız olan konuda asıl uzmanlarına danışmak, onlarla dirsek temasında bulunmaktır. Edebiyat araştırmacı için gerekli bulduğum bu özellikleri edebiyat tarihçisi için daha da zaruri görüyorum.

Bütün bu zorlukları dikkate alarak bir kişi tarafından, millî bir edebiyatın başlangıcından günümüze kadar bütün yüzyılları ve dağıldığı bütün coğrafyaları ihmal etmeden bir edebiyat tarihinin yazılmasının mümkün olamayacağı kanaatindeyim. Böyle bir eser ya taşıma bilgilerle derleme mahiyetinde el kitabı gibi bir özet olabilir yahut da ciddi bir çalışmada ancak belli bir coğrafya ve sınırlı bir dönem ele alınabilir. Köprülü gibi pek çok bilim alanına âlimane el atmış bir edebiyat tarihçisinin XV. yüzyıla kadar gelebilmesinin hikmeti de budur.

Bilinen ilk edebiyat tarihimiz Abdulhalim Memduh'un 1888'de yayımlandığı Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye'den günümüze dek Fuat Köprülü, Ahmet Hamdi Tanpınar, Nihat Sami Banarlı gibi yazarların edebiyat tarih-

leri başta olmak üzere muhtelif başlıklar altında birçok edebiyat tarihi yayımlandı. Fakat hâlâ mükemmel bir edebiyat tarihinden söz edemeyişimizin sebeplerini açıklar mısınız? Sizce günümüz şartlarında eksiksiz bir edebiyat tarihi yazmak mümkün müdür?

Bir önceki soruda açıkladığım şartları dikkate aldığımızda edebiyat tarihinin mükemmeliyetinden de bahsedilemez. Nedir mükemmeliyet? Sınırlı bir alanı ve sınırlı bir devreyi ele alan bir edebiyat tarihi için bile pek çok problem mükemmeliyeti önler. Dönemlerin, edebiyat topluluklarının, şahsiyetlerin ve eserlerin tasnifi bunun başında gelmektedir. Kabul edilmiş tasnifler de, yeneden yapılabilecek farklı sınıflandırmalar da değişik açılardan tenkit edilebilir. Bahsettiğim tarih, sosyoloji, psikoloji vs. bahislerin böyle bir edebiyat tarihinde yer alması ve bu yerin hacmi de münakaşa edilebilir. Birçok edebiyat tarihinde gördüğümüz teferruatlı biyografilerin ölçüsü ne olacaktır? Hangi kişilere ve hangi eserlere yer verilecektir? Bütün bunlar mükemmeliyet dediğimiz zirveyi zorlaştıran faktörlerdir. Böyle olmasını da tabii görmek gerekir.

Bütün eksikliklerine rağmen bugüne kadar yayımlananlar arasında öne çıkan edebiyat tarihlerine ilişkin görüşlerinizi alabilir miyiz?

Abdulhalim Memduh'un 1889'daki ilk denemesini bir tarafa bırakırsak, birkaç sene aralıklarla yazılan edebiyat tarihlerimizin başlangıcı II. Meşrutiyet sonrasıdır. Yani edebiyat tarihçiliğimiz henüz birinci yüzyılına erişmemiştir. Bu yıllarda Şahabeddin Süleyman'ın, Faik Reşat'ın, Ali Ekrem'in edebiyat tarihleri bir temel fikre bağlı olmadan yazar ve şairlerin az çok farklı tasniflerle tasvirlerinden ibarettir. Bundan sonra yazılmış edebiyat tarihlerinin her birinin ciddi birer hamle yaptıklarını söylemek gerekir. Köprülü'nün taş basması *Türk Tarih-i Edebiyat Dersleri*, Osmanlı dışındaki Türk edebiyatının varlığından ilk defa bahsetmesi bakımından önem taşır. Yine Köprülü'nün Şahabeddin Süleyman'la ortak hazırladıkları *Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı*, özellikle geniş önsözle dikkati çeker. Burada da ilk defa edebiyat tarihi anlayışı ve metodu, diğer bilim alanlarıyla ilişkileri gibi hususlar oldukça teferruatlı anlatılmıştır. Köprülü'nün önce 1921'de, daha sonra epey genişleterek 1926'da yayımladığı *Türk Edebiyatı Tarihi* ise Türk edebiyatını halen de geçerli olan üç büyük döneme ayırması, Osmanlı dışındaki hemen bütün devir ve coğrafyaların Türk edebiyatı ürünlerini ele alması bakımından önemlidir. Bundan sonraki edebiyat tarihleri ise Köprülü'nün metot anlayışını aşamamış, sadece yeni bilgilerle yakın dönemlere kadar genişletmiştir. İbrahim Necmi'nin *Tarih-i Edebiyat Dersleri*, siyasî olayları azaltıp, edebiyata daha da ağırlık veren ve başlangıcından Servet-i Fünun dönemine kadar getiren, oldukça teferruatlı ve hacimli ilk edebiyat tarihi olmaktadır. İsmail Hikmet'in Bakû'de yayımladığı dört büyük cilt hacmindeki *Türk Edebiyatı Tarihi* ise XIX. yüzyıl başlarından 1920'lere kadar gelen

yüz yıllık dönemi, şahsiyetlerin biyografileri ve eserleriyle değerlendiren oldukça teferruatlı bir çalışmadır. İsmail Habib'in *Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi* ise aynı dönemi yer yer Fransız edebiyatı ile ilişkiler kurarak anlatması ve bir de özellikle yenileşme dönemini yücelttiği satırlarda oldukça sübjektif değer yargılarına yer vermesi bakımından farklılık taşır.

Bunları Agâh Sırrı Levent'in, Sadettin Nüzhet Ergun'un, Vasfi Mahir Kocaturk'ün, daha yakın yıllarda Ahmet Kabaklı'nın az çok birbirine benzer, sadece verilen bilgi ve teferruatın farklılaştığı edebiyat tarihleri takip eder. Bu arada Mustafa Nihat Özön'ün *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi* ilk defa edebî türlerin gelişmesini esas almasıyla, Nihat Sami Banarlı'nın *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi* Türklük ve Türk edebiyatı sevgisini geniş kitlelere taşımasıyla, Kenan Akyüz'ün *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri* adlı eseri de muhtasar bir el kitabı olması ve oldukça yeterli bibliyografyasıyla farklılık gösterir.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın önce 1949'da, daha sonra düzeltme ve eklemelerle hacmi epey genişlemiş olarak 1956'da yayımlanan *XIXuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, oldukça kısa bir dönemi (Tanzimat'tan 1885'lere kadar) ele almakla beraber, bazı özellikleriyle üzerinde ayrıca durulmayı gerektirir. Divan edebiyatı üzerine uzun ve önemli bir girişten sonra Türkiye'de Batılılaşma hareketlerini kendine mahsus sanatkârane yorumlarıyla anlatan Tanpınar, böylece medeniyet-edebiyat ilişkilerine de dikkatleri çeker. Tanzimat sonrası edebî şahsiyetlerin gruplaştırılmasında da diğer edebiyat tarihlerinden ayrılır. Onları birbirine yaklaştıran bağları ortaya koyarken bir taraftan da edebî türlerin gelişmesini takip eder.

Bu kadar geniş ve çetrefilli bir sahanın tek bir yazar tarafından kuşatılması mümkün müdür yoksa bu türden bir çalışma ekiple mi kotarılmalıdır? Bu konuda ne dersiniz?

Söylediğim şartlarda bugün bu işin bir ekip tarafından yapılması daha uygun görünüyor. Bunu dikkate alan bazı kurumlar son zamanlarda bir edebiyat tarihinin çeşitli bahislerini farklı uzmanlara hazırlatmak suretiyle bir çeşit makaleler külliyatı yayımlamayı tercih etmektedirler. Yine de bahsettiğiniz mükemmeliyetin gerçekleşmesi bana mümkün görünmüyor.

Batıda edebiyat tarihçiliğine nasıl yaklaşıldığı konusunda neler söylersiniz?

Batı'da, özellikle de Fransa'da XVIII. yüzyıl sonlarında başlayan edebiyat tarihçiliği XIX. ve XX. yüzyıllarda çok çeşitli bakış açılarını ihtiva eden büyük hacimli eserler halinde ortaya çıkar. Yalnız bizdekilere göre orada önemli bir faktör rol oynar: Felsefe. Felsefî sistemler çok defa sanat eserlerine, edebî eserlere tesir ettiği gibi, edebî tenkit, dolayısıyla edebiyat tarihi alanında da önemli rol

oynar. Her edebiyat tarihi, çağının zevkini ve kültürünü aksettirir. Böylece dogmatik, determinist, empresyonist, pozitivist, Marksist gibi felsefi ve estetik temellere dayanan edebiyat tarihleri ortaya çıkmıştır. Hatta tek bir teoriye bağlı kalmaksızın değişik terkiplere açılan edebiyat tarihleri de vardır.

Bir edebiyat tarihinin konularının yakın tarihlere uzanması edebiyat tarihçiliğinin tabiatına aykırı mıdır?

Efendim, bu konuya da edebiyat tarihi kavramından hareket ederek girelim. Eğer edebiyat tarihi de aynı kavrama bağlanan benzer bilim alanları gibi (sanat tarihi, bilim tarihi, musiki tarihi vs.) bir tarih nosyonuna dayanıyorsa, aktüelliği daima risk taşır. Edebiyat tarihçisi de tarihçi gibi tamamlanmış, belgeleri ortaya çıkmış dönemlerin yazarı yahut yorumcusudur. Hâlen hayatta olan ve eser vermeye devam eden şahsiyetlerin birtakım değer yargılarıyla edebiyat tarihlerine girmesini doğru bulmuyorum. Yaşayan yazarların eserlerinin tanıtılması, tenkit ve tahlillerinin yanı sıra onlarla ilgili monografiler yazılması isabetlidir. Bu çalışmalar ileriki yıllarda edebiyat tarihlerinin devam edecek kronolojisi için malzeme teşkil edecektir. Tarihçi gibi edebiyat tarihçisi de içinde yaşadığı zamanı bütünüyle göremez, kavrayamaz. Dürbünün tersi gibi uzaklaştıkça daha geniş bir perspektiften görme imkânı da artar.

Edebiyat tarihi ile edebiyat eleştirisi arasında nasıl bir ilişki olmalıdır? Başlangıcından bu yana edebiyat tarihçiliği, eleştiriyile dirsek teması kur saydı, Türk edebiyatının bugünkünden farklı bir konumda bulunacağı fikrine katılıyor musunuz?

Edebiyat tarihine göre eleştirinin önceliği vardır. Önceki soruda belirttiğim gibi eleştiri, edebiyat tarihi için vazgeçilmez bir malzemedir. Aslında genel manasıyla edebiyat tarihçisinin zihninde de bir eleştiri zihniyeti vardır. Bunu, benzerlerinden farklı bir edebiyat tarihi vücuda getirme gayretinde olanlar için söylüyorum. Edebiyat tarihi, aktüel olmaması sebebiyle edebiyatçıya yol göstermez. Yani edebiyatın gelişmesinde edebiyat tarihinin rolü yoktur. Ama eleştiri öyle değil. Ciddi ve iyi bir eleştiri hem eleştirilen eser ve yazarı için, hem de başka sanatkarlar için ufuk açıcı, yol gösterici olur. Ama memleketimizde eleştiri çok defa hâlâ ya kıyasıya esere ve kişiliğe yüklenme yahut da lâıyk olmadığı methiyeler olarak görünüyor.

“Edebiyat tarihi, edebî eserlerin tarihi olmalıdır.” görüşü sizce ne kadar doğrudur?

Bu söz de pek çok edebiyat tarihi çeşitleri arasında bir görüş, bir metottur. Bu metotla vücuda gelecek bir edebiyat tarihi, edebî eseri bir arkeolojik kalıntı gibi, yaratıcısını, kimin nerede kullandığını, başka eserlerle ilişkisini dikkate al-

madan sadece onu değerlendirmeye dayanan bir eleştirinin mahsulü olarak ele alır. Bana göre bu da konumuza bir yaklaşımdır. Ama edebiyat tarihinin mutlaka böyle olması gerektiği fikri yanlıştır. Metot her zaman gerekli, faydalı ve önemlidir. Ben bu konuda biri hocam olan iki büyük edebiyat tarihçisinin anlayışına bağlıyım. Fuat Köprülü, “Türk Edebiyatı Tarihinde Usul” adlı o ünlü makalesinin sonlarına doğru bir cümle sarf eder ki çok işime geliyor: “Metot her kilidi açan sihirli bir anahtar değildir.” Tanpınar da, edebiyat tarihinin ön-sözünde faydalandığı metotları anlattıktan sonra, bütün bu nazariyelerin edebiyat tarihine ancak bir giriş kapısı teşkil ettiğini, daha sonra tarihin ve konuların gereğinin kendisini duyurmaya başladığını söyler. Bu, bir veya birkaç metot fikrinden hareket ettikten sonra asıl metodu, üzerinde çalıştığımız konunun oluşturacağını ifadesidir.

Edebiyat fakültelerinin yapısını ve müfredatını nasıl buluyorsunuz? Bu alanda ne tür kurumsal yapılar oluşturulmalıdır?

Aslında bütün edebiyat fakültelerini bilemediğim gibi uzun zamandır da ne gibi değişiklikler olduğunu takip edemedim. Ama kendi okuduğum yılları ve hocalık tecrübelerimi dikkate alarak bazı düşüncelerim, tekliflerim oluyor. Bizim okuduğumuz yıllarda sadece İstanbul ve Ankara’da bulunan edebiyat fakülteleri ve Türk dili ve edebiyat bölümleri, Köprülü gibi karizmatik bir otoritenin yetiştirdiği hocaların hâkimiyetindeydi. Burada teferruatını vermeyi gerekli görmediğim bir müfredata göre öğrenci Türk dili ve edebiyatının hemen bütün eserlerini, üzerinde yapılmış araştırmaları tanımak zorundaydı. Yani derslerde hangi yazar veya eseri ele alınmış olursa olsun üç yahut dört yılın sonunda girilen bir imtihanda alanınızın bütün bilgilerinden sorumlu olurdunuz. Bugün böyle bir sistemi uygulama imkânı yok. Üstelik üniversitelerin, dolayısıyla tezler yoluyla araştırmaların çoğalması, aradan geçen elli küsur yıl içinde her türlü edebî eserde görülen büyük artış ve bunlara eklenen Türk Cumhuriyetlerinin dilleri, edebiyatları yeni ve farklı programları gerektirmektedir. Vaktiyle bu programların hemen sadece edebiyat öğretmeni yetiştirme gayesi taşıdığı da dikkatlerden uzak tutulmamalıdır. Ben hâlâ eğitim fakültelerinin gereğine inanmıyorum, bu hizmetin fen ve edebiyat fakülteleri tarafından pekâlâ yürütülebileceğini düşünüyorum. Bu düşüncem de dikkate alınırsa, şimdiki Türk dili ve edebiyatı bölümlerinin biraz daha elâstikî programları ve müfredatı olabilir. Standart bölüm programları yerine, Batı üniversitelerinde olduğu gibi öğrencinin isteğiyle farklı programlar uygulanabilir. Bir bölümün mezunu olmak için belirli kredi saatinin o bölüm derslerinden doldurulması şartıyla kalan kredi saatlerinin farklı bölümlerden alınması serbestliği getirilmelidir. Öğrenci kendi kabiliyetlerini, elde etmeyi düşündüğü mesleği dikkate alarak arzu ettiği dersleri takip edebilmelidir. Bu konuda öğrenciyi yönlendirecek ve işi

ciddiyetle yürütecek danışman hocalara da ihtiyaç vardır. Böylece tarih, felsefe, sosyoloji, psikoloji yahut farklı filolojilerden ders almış bir Türk edebiyatı araştırmacısının yetişebileceğini ümit ediyorum. Öğretmen olmak isteyenler için ise öğretmeni istihdam edecek bakanlığın arzu ettiği program tabiatıyla bundan farklı olacaktır. Ancak çok mühim bir hususu ilk şart olarak vurgulamak isterim: Bütün bunların uygulanabilmesi için öğrencilerin, ailelerin, hatta öğretmenlik dışında bu gibi elemanlara ihtiyacı olan kurumların bilinçli hareket etmeleri gerekmektedir.

Üniversitelerin edebiyat fakültelerinde yapılan akademik çalışmaları yeterli görüyor musunuz? İhmal edilen konular nelerdir?

Önce uzun bir süredir üniversite yayınlarının hemen hemen sıfır derecesine düştüğünü söyleyeyim. Akademik çalışmalar da maalesef dengeli değil. Bunlar arasında çok değerli monografiler, eski metinlerin yayınları, dil ve edebiyat araştırmaları gerçekleştirilmişse de özellikle taşra üniversitelerinin çoğunda öğretim üyesi yetersizliğinden çok zayıf araştırmalarla karşılaşyoruz. Üniversiteler, dolayısıyla lisansüstü eğitim veren enstitüler birbirlerinden haberdar olmadıklarından, benzer konular üzerinde çalışmalar oluyor. Bunun dışında yeni doktorasını bitirmiş bir öğretim üyesi hemen yüksek lisans hatta doktora yaptırmaya başlıyor. Bunda da çok defa adayın bulunduğu yerdeki yetersiz imkânların çerçevesinde kalan konuların seçildiği de oluyor. Yeni üniversitelerin açılmasında büyük şehirlere yığılmış öğretim üyelerinden faydalanılmadığı gibi, ileriye dönük bir programın da mevcut olmadığı görülüyor. Burada konunun ciddiyetle ele alınması yerine, YÖK ve hükümet, kusuru devamlı birbirlerine yüklemekle zaman harcıyor.

Hocam, zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

Hazırlayan: **Neslihan Demirci**

